

דרישכונע

בס"ד

פרשת נצבים-וילך, תשע"ז, מספר 1237

וילך: עדות השירה ועדות התורה

מרדכי סבתו

אֱלֹהִים אַחֲרֵים וְעַבְדוּם וְנֶאֱצוּנִי וְהִפְרֵ אֶת בְּרִיתִי. וְהָיָה כִּי תִמְצָאנִי אֶתוֹ רְעוֹת רַבּוֹת וְצָרוֹת וְעֲנִתָהּ הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְפָנָיו לְעַד כִּי לֹא תִשְׁכַּח מִפִּי זָרְעוּ כִּי יִדְעֹתִי אֶת יְצָרוֹ אֲשֶׁר הוּא עָשָׂה הַיּוֹם בְּטָרָם אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי (יט-כא).

בהתאם לכך משה אומר לעם:

הִקְהִילוּ אֵלַי אֶת כָּל זִקְנֵי שְׁבֵטֵיכֶם וְשִׁטְרֵיכֶם וְאִדְבְּרָה בְּאָזְנֵיהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאֶעִידָה בָּם אֶת הַשְּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. כִּי יִדְעֹתִי אַחֲרֵי מוֹתִי כִּי הִשְׁחַת תִּשְׁחַתּוּן וְסָרְתֶם מִן הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶתְכֶם וְקִרְאת אֶתְכֶם הִרְעָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים כִּי תַעֲשׂוּ אֶת הַרְעָה בְּעֵינַי ה' לְהַכְעִיסוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם. וְיִדְבַּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס (כח-ל).

אלא שלעדות השירה מקדים משה עדות אחרת – עדות התורה:

וְהָיָה כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תָּמָס. וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת הַלּוּיִם נְשֹׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' לֵאמֹר: לִקַּח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה וְשִׁמְתֶם אֹתוֹ מִצַּד אֲרוֹן בְּרִית ה' אֱלֹהֵיכֶם וְהָיָה שֵׁם בְּךָ לְעֵד. כִּי אֲנֹכִי יִדְעֹתִי אֶת מְרִידְךָ וְאֶת עֲרֻפְךָ הַקָּשָׁה הֵן בְּעוֹדָנִי חַי עִמָּכֶם הַיּוֹם מִמְרִים הֵיטֵם עִם ה' וְאֵף כִּי אַחֲרַי מוֹתִי (כד-כז).

נמצא שבנוסף לשירה גם התורה עתידה להיות עד בבני ישראל. יושם לב שבשתיהן נקטה התורה לשון דומה. על התורה נאמר: "וְהָיָה כְּכֹלֹת מֹשֶׁה לְכַתֵּב אֶת דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר עַד תָּמָס" (כד), וגם על השירה נאמר בסוף הפרשה: "וְיִדְבַּר מֹשֶׁה בְּאָזְנֵי כָל קְהַל יִשְׂרָאֵל אֶת דְּבָרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת עַד תָּמָס" (ל).

מה בין עדותה של השירה לעדותה של התורה?

פרשת "וילך" כוללת פרק אחד בלבד (ל"א) שבו יש מספר נושאים¹. המעיין יבחין שלכל הנושאים הנכללים בפרק יש מכנה משותף אחד – פרדתו של משה מהעם.

תחילת הפרשה היא "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל". הלשון "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה" אינה שגרתית. בדרך כלל, כאשר משה רוצה לדבר עם העם הוא מקהיל אותם אליו, אבל כאן משה הולך אל ישראל. הרמב"ן כתב על כך: "כי משה הלך ממחנה לוויה אל מחנה ישראל לכבדם, כמי שירצה להפטר מחבירו ובא ליטול רשות ממנו". לשון זו נמצאת גם בראשית שליחותו של משה, במפגש הראשון שלו עם ישראל: "וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַאֲהֲרֹן וַיֵּאֲסֹפוּ אֶת כָּל זִקְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שמ' ד:כט). הלשון הדומה שם וכאן מרמזת שיש כאן כעין סגירת מעגל; בהליכתו כאן משלים משה את מעגל שליחותו שנפתח שם.

במסגרת פרידתו של משה מהעם, הוא מוסר להם שני עדים שעתידיים להעיד בעם בעתיד הרחוק: השירה והתורה. באשר לעדות השירה ה' אומר למשה:

וְעִתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמָּה בְּפִיהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּי אֲבִיאֲנֹו אֶל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּיו זִבְתַּחֲלָב וּדְבַשׁ וְאָכַל וְשִׁבַּע וְדָשָׁן וַיִּפְּנֶה אֶל

* ד"ר מרדכי סבתו, המחלקה לתלמוד, אוניברסיטת בר-אילן.

¹ אצל בעלי המסורה, וכן אצל רס"ג בסידורו, פרשת "וילך" אינה נחשבת כפרשה בפני עצמה, והיא חלק מפרשת "נצבים". אלא שלעיתים פרשת "נצבים" נחלקת לשניים: נצבים, וילך. וזו לשונו של רס"ג בסידורו (מהדורת דודזון, אסף, יואל, ירושלים תשמ"ה, עמ' סד-ססה): "ומהם פרשה המתחלקת לשתיים ונקראת בשתי שבתות אם יש צורך בכך והיא 'אתם נצבים' הנחלקת ב'וילך משה'".

מנשה, חמשים וחמש שנה, וגם עליו נאמר "ויעש הרע בעיני ה'" (שם:ב). הכתוב מפרט רשימה ארוכה של חטאים שעשה מנשה ובראשם עבודה זרה ושפיכות דמים. אם כן, העם עזב את התורה למשך תקופה ארוכה.

ברגע מסוים התגלה ליאשיהו ספר התורה. ההפתעה לממצא הספר, והזעזוע שפקד אותו למקרא הכתוב בו גרם לו לשוב בתשובה שלמה. וכך נאמר שם: "וכמהו לא היה לפניו מלך אשר שב אל ה' בכל לבבו ובכל נפשו ובכל מאודו ככל תורת משה ואחריו לא קם כמהו" (מל"ב כג:ב).

הרי לנו קיום מדויק של דברי משה: "לקח את ספר התורה הזו ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד"². משה צופה שתבוא תקופה ותיפסק, חלילה, העברת התורה מאב לבן כמעט לחלוטין. משום כך מצווה משה לקחת את ספר התורה הכתוב ולהניח אותו בצד ארון ה'. בשלב מסוים הספר יעיד בבני ישראל. אם יעזבו ישראל את הקודש, תבוא התורה ממקום הקודש ותעיד בהם. העדות שעליה מדבר משה היא בבחינת התראה לפני בוא העונש.

אלא שתשובת יאשיהו בעקבות עדות הספר לא ביטלה את גזרת החורבן שנגזרה בעקבות חטאי מנשה. הבית חרב וצרות רעות ורבות באו על ישראל. אז באה עדות השירה והעידה בבני ישראל. עם בוא הצרות והרעות היה חשש שעם ישראל יאבד את אמונתו בה', ולכך נועדה השירה; להעיד בהם ולהזכירם שהם הוזהרו מראש שצרות אלו עלולות לבוא.

כללו של דבר, עדות התורה היא בבחינת התראה לפני ביצוע גזר הדין, ועדות השירה היא בבחינת צידוק הדין.

*

יש לשים לב שעל עדות השירה ציווה ה' את משה, אבל על עדות התורה ציווה משה את העם ללא ציווי מוקדם של ה'. נראה, שלאחר שציווה ה' את משה על עדות השירה, התעורר משה להוסיף את עדותה של התורה כדי שלא נצטרך להגיע לעדותה של השירה. משה מקווה שעדותה של התורה שתבוא לאחר שעם ישראל יעזבו, חלילה, את התורה, אבל עוד לפני

על השירה נאמר: "והיה כי תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד" (כא). נמצא שהשירה תעיד בבני ישראל לאחר שתמצאנה אותו רעות רבות וצרות. יש חשש שעם בוא הצרות יאמר העם: "הלא על פי אין אלהי בקרבי מצאוני הרעות האלה" (יז). השירה באה להעיד בעם שהצרות אינם ביטוי לעזיבת ה' את עמו חלילה, ואין הן אלא בבחינת הסתר פנים זמני: "ואנכי הסתר אסתיר פני ביום ההוא" (יח); הסתר פנים שנצפה מראש כמפורט בשירה. אפשר לומר שהשירה היא בבחינת צידוק הדין של האומה בשעה שיבואו עליה רעות רבות וצרות.

באשר לתורה נאמר: "לקח את ספר התורה הזו ושמתם אתו מצד ארון ברית ה' אלהיכם והיה שם בך לעד. כי אנכי ידעתי את מרידך ואת ערפך הקשה הן בעודני חי עמכם היום ממרים היתם עם ה' ואף כי אחרי מותי" (כו-כז). לא נזכרו כאן רעות וצרות. נאמר כאן שעם ישראל עתיד להמרות את פי ה' לאחר מותו של משה, ואז תעיד בהם התורה. עדות התורה תבוא לאחר החטא אבל לפני העונש.

והנה, מצאנו בספר מלכים ב' אירוע המתאים לעדות התורה כפי שחזה משה בפרשתנו:

ויאמר חלקיהו הפהן הגדול על שפן הספר, ספר התורה מצאתי בבית ה' ויתן חלקיה את הספר אל שפן ויקראהו... ויגד שפן הספר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיה הפהן ויקראהו שפן לפני המלך. ויהי כשמע המלך את דברי ספר התורה ויקרע את בגדיו. ויצו המלך את חלקיה הפהן ואת אחיקם בן שפן ואת עכבור בן מיכיה ואת שפן הספר ואת עשיה עבד המלך לאמר. לכו דרשו את ה' בעדי ובעד העם ובעד כל יהודה על דברי הספר הנמצא הזה כי גדולה חמת ה' אשר היא נצתה בנו על אשר לא שמעו אבותינו על דברי הספר הזה לעשות ככל הכתוב עלינו. (כב:ח-יג).

המלך שעליו מדובר כאן הוא המלך יאשיהו. יאשיהו הומלך בגיל שמונה. לפניו מלך אביו, אמון, שנתיים, ועליו נאמר: "ויעש הרע בעיני ה' כאשר עשה מנשה אביו" (מל"ב כא:כ). לפני אמון מלך אביו,

² ראו בפירושו של רד"צ הופמן לכתוב זה.

בוא הצרות, תעיד בהם, היינו תתרה בהם, ותשיב אותם לדרכם. משה מקווה שעדותה של התורה תייתר את עדותה של השירה שאמורה לבוא לאחר בוא רעות רבות וצרות. משה מקווה שההתראה לפני ביצוע גזר הדין תייתר את הצורך בצידוק הדין.

לימים יתברר שעדות התורה לא ביטלה את החורבן ונזקקנו גם לעדות השירה. ומכל מקום, עדות התורה לא באה חנם. תשובת יאשיהו שבאה בעקבותיה תיקנה במידה רבה את מצב העם וריככה באופן משמעותי את החורבן ואת הקשיים בגזירת הגלות. היא שאפשרה לעם לקבל אחר כך את עדות השירה ולהצדיק עליהם את הדין, והיא גם שאפשרה לימים את התיקון והחזרה לארץ.

עורך: פרופ' יוסף עופר

עורכת לשון: רחל הכהן שיף

הדף השבועי יוצא לאור על ידי הפקולטה למדעי היהדות ולשכת רב הקמפוס
בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע
יש לשמור על קדושת העלון